

MOLDA, Rastislav: CESTOPISNÉ DENNÍKY ŠTÚROVCOV. Martin : Matica slovenská, 2014. 256 s.

Petra Rusňáková

Rastislav Molda, pracovník Slovenského historického ústavu Matice slovenskej, je zostavovateľom publikácie *Cestopisné denníky štúrovcov*. Prináša v nej doteraz najobsiahlejší korpus slovenskej cestopisnej literatúry z prvej polovice 19. storočia. Autor do nej zaradil trinásť cestopisov jedenástich autorov: Gašpara Féjerpataky-Belopotockého, Ľudovíta Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana, Adama Hlovíka, Samuela Ferenčíka, Štefana Homolu, Bohuša Nosáka, Gustáva Kazimíra Zechentera, Jána Tombora a Jána Kutlíka. S výnimkou katolíkov G. K. Zechentera a J. Tombora ide o príslušníkov evanjelickej cirkvi a. v. Jednotlivé diela pôvodne vyšli v prvej polovici 19. storočia v slovenskej či českej tlači alebo boli publikované knižne. Niektoré boli znova vydané v priebehu 20. storočia.

Doteraz sa cestopisná literatúra skúmala v rámci literárnej vedy. Rastislav Molda predstavuje cestopisné denníky z hľadiska historického výskumu. V poslednom období sa cestopisy stávajú významným pramenným zdrojom i pre historiografiu. Je to najmä predokumentárnu hodnotu tohto žánru. Cestopisy približujú spôsob cestovania v minulosti, informujú o dôvodoch cestovania, podávajú obraz sveta zachytený očami súvekeho človeka. Zároveň predstavujú významný pramenný materiál k biografiam, k dobovým a osobným svetonázorovým i hodnotovým systémom. Tematický diapazón predkladaných cestopisných diel je široký. Príznačným motívom cestova-

nia slovenských vzdelancov v prvej polovici 19. storočia bolo šírenie národných ideí a idey slovanskej vzájomnosti. Ich cestopisy sú preto významným materiálom o období slovenského národného obrodovania. Reflektujú však nielen slovenské hnutie, ale aj národné pohyby Slovanov v krajinách mimo Uhorska – v Česku, na Morave, v Chorvátsku, na území dnešného Nemecka a podobne. V spojitosti s národným uvedomením a nárastom maďarských a nemeckých nacionalistických snáh je v cestopisoch pertraktovanou témou aj obrana proti týmto rastúcim tlakom. S dobrovoľným i násilným ponemčovaním a pomaďarčovaním obyvateľov sa niektorí pisatelia vyrovnávajú komentovaním týchto javov. Ich komentáre nesú aj ironický podtón. Niektorí autori podávajú aj argumenty, v ktorých sa usilujú uviesť na pravú mieru propagandistické tvrdenia vládnych maďarských kruhov. Snaha o maďarizáciu Uhorska bola evidentná aj na konfesionalnej úrovni. Evanjelickí autori v cestopisoch reagovali na úsilie maďarskej vrchnosti zlúčiť evanjelickú cirkev augsburského vyznania, ktorá bola typickou konfesiou slovenských protestantov, s reformovanou cirkvou, v ktorej participovali príslušníci väčšinovej maďarskej národnosti.

S cieľom adekvátne reagovať na spoločensko-politické okolnosti sa autori cestopisov pri cestách do zahraničia zaujímal o to, ako vnímajú slovenské etnikum iné národnosti. S hrdosťou zaznamenávali mnohé pozitívne ohlasy na pra-

486 covitosť a charakternosť svojich krajanov. Ne-prehliadali však ani negatívne javy: nevzdela-nosť pospolitého slovenského ľudu, nesvornosť i alkoholizmus s jeho rozsiahlymi dôsledkami. Niektoré cestopisy opisujú vplyv židovského etnika na Slovákov. Uvádza sa v nich, že exis-tencia krčiem a požičiavanie peňazí za vysoké úroky, ktoré spravovali práve židovskí obyva-teľa, súviseli s mravným rozkladom slovenskej spoločnosti. Pozdvihnutie mravov a národnej sebadôvery Slovákov sa preto stalo jedným zo základných cieľov slovenských vzdelancov prvej polovice 19. storočia. Snažili sa ho realizovať aj prostredníctvom šírenia vzdelanosti, osvety, štúdiá rôznych systémov vzdelávania, cesto-vania a publikovania cestopisov. Aktivita ces-tovateľov boli plánované. Je zrejmé, že súviseli s určitou víziou transformácie v národe, kto-rú sa usilovali systematicky nasledovať. Ras-tislav Molda v doslove publikácie uvádza, že pod vplyvom Ľudovíta Štúra bol na bratislav-skom evanjelickom lýceu založený cestovateľ-ský spolok so študentskou členskou základňou a štruktúrou výberu členských poplatkov, ktoré sa využívali na hradenie cestovných nákladov vyslaného cestovateľa v zahraničí. Výber des-tinácií, stretnutia s významnými osobnosťami či prostým ľuďom boli naplánovanými akcia-mi s konkrétnymi cieľmi – v rámci Slovenska išlo napríklad o zoznámenie sa s miestnou in-teligenciou a o vzájomnú výmenu informácií, zber a zaznamenávanie ľudových piesní, rozprávok, porekadiel či zvykov, zakladanie knižníc. Cesty do zahraničia sa konali s cieľom nadvia-zať kontakty s ostatnými Slovanmi či prehĺbiť vzájomné vzťahy v intenciách idey všeslovan-skej vzájomnosti. Mladá lyceálna generácia sa takisto mohla inšpirovať cestovateľskými ak-tivitami starších príslušníkov národného hnu-tia. Ich cestopisy boli publikované v časopise *Hronka*, ktorý bol k dispozícii v lyceálnej kniž-nici. Cestovanie vzdelancov po Slovensku však sledovalo aj jazykovedné ciele. Zber rôznych nárečí a porovnávanie ich odlišností sa stali dôležitým podkladom kodifikácie spisovnej slovenčiny v roku 1843. Jednotlivé cestopisy sa líšia spôsobom výpovede, intenciou autorov

i rozsahom. Najrozsiahlejším je *Cesta Slováka k slovanským bratom na Morave a v Čechách* od Jozefa Miloslava Hurbana. Spolu s cestopismi Ľudovíta Štúra *Cesta do Lužíc (vykonaná z jari 1839)* a *Cesta po Považí* obsahuje aj najviac fi-lozofických digresii. *Cesta na Oblik* od Adama Hlovíka zasa vyniká precíznymi opismi príro-dy s uvedenými presnými rozmermi a polohou prírodných útvarov.

Práca Rastislava Moldu *Cestopisné denníky štúrovcov* bola zostavená s cieľom osloviť laic-kú i odbornú verejnosť. Dotvára obraz aktivít slovenských národovcov prvej polovice 19. sto-ročia. Rozsiahly a prínosný poznámkový apa-rát zahŕňa aj stručné charakteristiky autorov cestopisov či identifikáciu osôb, s ktorými sa na svojich cestách stretli. V knihe však chýba zoznam literatúry. Názov publikácie obsahu-je termín štúrovci. Z literárno-historického hľadiska ide o neadekvátne označenie, keď-že prináša cestopisy aj katolíckych autorov, aj autorov evanjelikov a. v., ktorí nepatrili medzi vzdelancov zjednotených okolo Ľudovíta Štú-ra. V súčasnosti však prebieha literárno-vedná diskusia aj o samotnom obsahu pojmu štúrov-ci a objavujú sa snahy o jeho redefiníciu. Pod-la slov zostavovateľa dielo voľne nadväzuje na knihu Michala Eliáša *Z cestovných denníkov štú-rovcov* z roku 2010, ktorá obsahuje osem cesto-pisných diel. Uzatvára sa ním súbor momen-tálne známych slovenských cestopisov z prvej polovice 19. storočia.

Mgr. Petra Rusňáková
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
811 03 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: petra.rusnakova@savba.sk